

Blixt & Dunder

Redan vid tiden för vår tideräknings början var fyrverkerikonsten väl utvecklad. I Indien och Kina var fyrverkerier uppskattade nöjen. Detta lever fortfarande kvar i namn som bengaliska eldar, indiska ormar och kinesiska eldar. Under medeltiden nådde Europa, och särskilt Ludvig XIV gjorde sig känd för storartade fyrverkerier. Med vetenskapens framåtskridande har även fyrverkerierna utvecklats. Tofsen beslöt sig för att penetrera detta intressanta ämne.

För att få lite insikter i vad som ligger bakom ett fyrverkeri ställde vi kosan mot Nordens största tillverkare av pyrotekniska artiklar, Hammargrens i Anneberg.

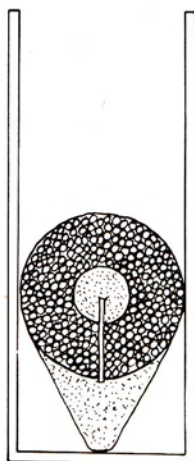
Väl framme i Anneberg fann vi en skylt med ordet "fabrik" påpräntat. Vi tog av in på en liten väg och kröp uppför en brant backe. Allting verkade tyst som i graven. En ny skylt påminde om att "obehöriga icke göra sig besvär". På var sida av vägen uppenbarade sig nu små gröna hus. Platsen hade till det yttre mycket gemensamt med en spökstad hämtad från en klassisk western-film. Detta mystiska, dunkla sporade oss att tränga djupare in i förhoppning att skingra alla slöjor av ovisshet. Och se, hundra meter längre fram befann sig två män i färd med att lasta fyrverkeripjäser på en lastbil.

Inne på lagret hittade vi Ingemar Johansson, som välvilligt satte av ett par timmar för att visa oss runt och berätta om fyrverkeritillverkning.

Ingemar började med att förklara orsaken till att alla de små gröna husen låg utplacerade som de gjorde. 1970 inträffade nämligen en stor olycka med mycken manspillan, och efter detta har man inom branschen i samråd med Sprängämnesinspektionen vidtagit många säkerhetsåtgärder. En sådan är att låta produktionen pågå i många hus med få personer i varje, och med husen placerade minst 25 meter från varandra. Den gröna färgen leder osökt tanken till militära tillämpningar, och mycket riktigt så tillverkar Hammargrens en hel del till det svenska försvaret. Dessutom kan man ju se på det hela som en beredskapsindustri. Inom området finns av naturliga skäl också en hel del röda små kurer, innehållande brandsläckningsmateriel, och ett stort antal branddammar, som också så sent som i somras användes för att släcka en "civil" skogsbrand i närheten.

Nåväl, med dessa säkerhetsanordningar förklarade vågade vi oss ut på en runda bland lager och tillverkningslokaler. Även lagren låg utspridda inom området, många i form av betongkasuner, i stil med dem som militären använder. Man var t. ex. mycket noga att hålla leksaksammunitiön (ollonskott o. dyl.) för sig. En gnista från sådana skulle ju lätt kunna åstadkomma stor förödelse.

I ett av de större lagren fick vi oss demonstrerat bomber, som man brukar använda för att sätta extra piff på fyrverkerier. Bomben kan närmast beskrivas som ett slags tvåstegsraket, exakt hur den fungerar kan ni se i följande skiss:

Innan avfyrningen läggs bomben i ett metallrör. Man tänder stubinen och den sfäriska övre delen far upp mot skyn. Fortsättningen på stubinen brinner dock fortfarande, och vid den påföljande explosionen slungas alla kulorna ut. De består av rapskorn som har pårullats lager av färgkänsliga ämnen, som ger den önskade färgeffekten.

De minsta bomberna man tillverkar har bara en diameter på 3/4 tum medan de största är på hela 12 tum. En sådan "12-a" sköt man förresten såsom avslutning på det underbara fyrverkeriet på Marstrand i våras. Lyckliga ni som såg det!

Alla fyrverkeribomber tillverkas i Kina, och där är man verkligen experter på det här med "himlens förgyllande genom uppskjutandet av exploderande pjäser tillverkade av mänsklig hand". Så vitt man vet tillverkas nämligen allt för hand där borta, och det händer rätt så ofta att Hammargrens får sändningar från Kina med de mest fantastiska saker, och det brukar vara ett populärt nöje att testa dem, för att se om det kan vara något för den svenska marknaden.

I ett annat lager är det en salig blandning av olika fyrverkeriartiklar. Kinaprover ligger blandade med pjäser som skall förstöras eller hämtas av Pyroteknikerna för att smällas av vid något festligt tillfälle. Förresten varför är det så lite fyrverkerier på Chalmers nu för tiden i samband med fester? I slutet av 60-talet var det vanligen förekommande saker, men allt går ju att ändra på till det bättre, eller hur Fest-U?

Ur ett hus kom det vid jämna tillfällen små tryckluftsstötter. Här inne höll man på att tillverka lyspatroner till det svenska försvaret. Själva lyskroppen köper man som halvfabrikat, men hopsättningen svarar man för själva. När vi nu ändå är inne på nyttiga saker, så får vi inte heller glömma de facklor som man tillverkar för polis och trafik-säkerhetsverk. Dessa varningsfacklor är ofta mycket utmärkt att använda när man vill göra bilisterna uppmärksammade på någon fara, speciellt då vid dimmigt väder, ty det stämmer ju att "en varningstriangel ger inte mycket säkerhet".

Hammargrens ligger utspritt på båda sidor om järnvägen, och öster om densamma började företaget 1879 med att sälja havregryn, fläsk och korv för att sedan övergå till "karnevalsartiklar". I dessa lokaler sysselsätts mestadels kvinnor med att lägga sista handen vid monteringen av raketer m.m.

Bitti och Ingemar visar prov på olika bomber.

Produktionschef Evald Karlsson visade oss runt och demonstrerade bl. a. en maskin som han har uppfunnit för automatisering av marschalltillverkningen. Evald drog också några siffror om företaget:

Man svarar för 75% av produktionen av pyrotekniska artiklar i Sverige, en hel del går på export till Norden, särskilt Norge. 72 personer är kollektivanställda. Tyvärr rådde en hel del sjuk-skrivningar när vi kom på besök, något som kanske kan verka menligt inför den högsåsong som fyrverkeribranschen upplever så här före jul och nyår. Speciellt är det i Skåne och Blekinge som man bränner fyrverkerier vid årets slut, medan man i väst- och mellan-sverige använder sig av påsk och i Norrland är det Valborgshelgen som drar till sig största intresset. För övrigt kan man märka en liten uppgång i försäljningen varje år, trots den skräm-selpropaganda som har riktats från en del håll mot smällare och fyrverkerier.

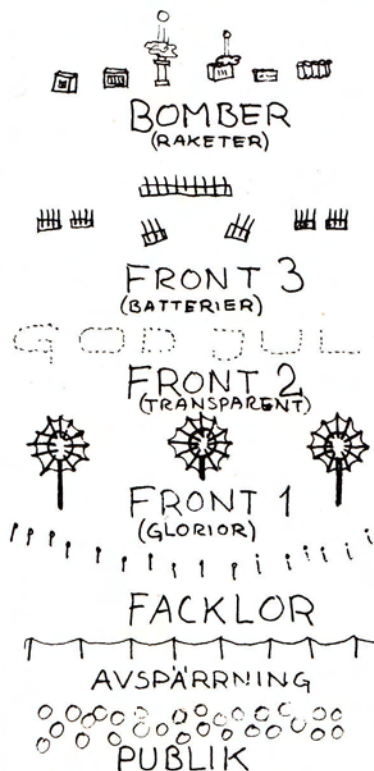
I en annan byggnad hade man en liten snickarbod, där man främst tillverkade stommar till de fyrverkerier som många företag och organisationer beställer med anledning av något jubileum.

Ingemar berättade att han ofta är ute och bränner av sådana fyrverkerier. Traditionella festhelger har han inga problem med sysselsättningen, alltid var det något fyrverkeri på gång. Han förtäljde oss också en önskedeöm, nämligen att få åka till Kina och bränna av ett fyrverkeri där, men i väntan på att detta tillfälle skulle uppenbara sig, inbjöd han Tofsen att följa med till det inte riktigt lika avlägsna belägna Mölndal för att beskåda ett som han förmodade tjugigt och intressant fyrverkeri.

Upp till bevis

Sagt och gjort, på kvällen den 11 november befinner vi oss på slänten nedanför Mölndals kyrka för att få avnjuta det fyrverkeri som skall brännas av med anledning av att köpcen-trat Mölndals Bro invigdes. Halv nio skall det hela flyga i luften. I god tid före detta magiska klockslag infinner sig därför Tofsens utsända för att skild-ra uppladdningen.

Några fakta om fyrverkeriet: Det kan betraktas som ett mycket stort fyrverkeri. Hela kalaset belöper sig på 12.000 kronor, och det är det sjätte liknande fyrverkeri, som man bränner i år. För övrigt pågår det samtidigt ett likadant bonbardemang i Nyköping, också det finansierat av det varuhus som invigdes också där. Så här står pjäserna utplacerade i Mölndal:

Tio minuter över åtta börjar man planera var de 30 varningsfacklor, av samma typ som vi beskrev tidigare, som skall brinna under hela fyrverkeriet skall ställas upp. Det slutar med att man beslutar sig för att sätta ut hälften på den plana delen av gräsmattan och hälften i den lite backigare terrängen omedelbart nedanför kyrkan.

Vädret är väl inte helt toppen, lite grådisigt med regnet hängande i luften. November brukar inte vara någon bra månad för fyrverkerier, och det verkar ju överensstämma med sanningen. Något positivt däremot är det faktum att ingen vind existerar. Men detta brukar tyvärr oftast få som konsekvens att röken lätt lägger sig tät över uppskjutningsplatsen. Eftersom det är blött i markerna är dock risken för brand minimal. Ungefär så där går snacket mellan brännarna, Richard, Walther och Ingemar från Hammar-grens och Björn, Rickard och Walter från Pyrotekniska Juniorutskottet. skottet.

Kvart över åtta: Åskådare börjar att samlas, barn kryper under avspärrning-en och blir tillbakamotade. Facklorna placeras ut, plasten över transparenten, som innehåller en käck hälsning från det sponsrande varuhuset, tas bort och själva transparenten hissas upp.

Fem i halv nio: Tändrör utdelas och facklorna, som brinner i 20 minuter, börjar tändas.

Tre minuter i halv: Plasten över gloriorna tas bort. Folk börjar bli lite otåliga, men enligt Walther, som har varit med lite varstans, är svenskarna mycket mer disciplinerade än exempelvis tyskarna, som gärna tränger sig på.

Halv nio: Nu är det dags. Tre knallar, flygande skott, inleder fyrverkeriet som alltid. För att komma igång redan från början följer därefter några mindre bomber. Sedan snurrar de fyra gloriorna, eller solarna som de populärt kallas, och åskådarna jublar unisont. I väntan på att transparenten skall bli klar för antändning brakar ytterligare några av de sammanlagt 135 bomberna iväg.

Transparenten består av papperstubin, dvs. krutstubin inslagen i papper. Papperstubinen tillverkas för hand och är mycket känslig för fukt. Fördelen med att trots detta använda papperstubin är att den brinner med 25 meter/sekund mot krutstubins 5 centimeter/sekund. I en minut strålar nu det

överdådiga budskapet ut till den månghövdade massan. Mer bomber följer, bl. a. några 8-tums, som är de största som används här. De stiger upp till 400 meters höjd, och det betyder att risken är överhängande att de skall försvinna in i molnen.

Nu är det dags för front 3 att skrida in i handlingen. Denna front består av 40 eldbägare, 20 batterier om vardera fem romerska ljus, ett stort antal skrikande ugglor, som visslar förbi på nära avstånd och för ett helvetiskt oväsen.

Denna del verkar ge ett massivt intryck på speciellt den ungdomliga delen av publiken och nog är det mycket tjugigt.

Nu trissas verkligen tempot upp, ett stort antal 6- och 8-tumsbomber kreverar med effektfulla färgsensationer som följd.

Fyrverkeriet avslutas med de traditionella tre flygande skotten. En stor rungande applåd från människomassorna förkunnar att det hela har gått hem hos folket. På initierat håll är förtjusningen stor: "Det bästa fyrverkeriet i år, inte en död punkt".

Nu börjar den stora anströmningen av barn, och de är hjärtligt välkomna att hjälpa till med städningen, bara de aktar sig för de ännu brinnande delarna. Inom några minuter är allt upplastat på lastbilen, och precis då börjar det regna, en perfekt timing.

Som avslutning måste Tofsens utsända få tacka för ett utjagigt fyrverkeri.

**SVENSKA
SKIVGRÄD**

Rigoni-Schoenherz: Victor (Bellaphon BRO 8501)

Vill ni koppla av från er oroliga omvärld i ungefär en och en halv timme? Gör det då med denna dubbel-LP med underrubriken "Ett symfoniskt poem", där Manuel Rigoni och Richard Schoenherz tillsammans med några studiomusiker, Royal Philharmonic Orchestra och Wiener Kammerchor skildrar historien om Victor. Och inte bara genom musiken: Dubbel-LP:n är utformad som en slags stor bok med texter (på engelska) och målningar på 20 sidor!

I en Invitation kommer vi till en cirkus, är med om clownens son Victor's Debut, Sång om Sig Själv, Flykt, Dröm, Sång till den Vite Mannen och Sång om Livet. I en Epilog förklaras cirkusen för en symbol för just vår oroliga omvärld, vår underliga, galna värld som förstörs av vinst- och konsumtionstänkande, av religiösa och ideologiska dårskaper. Texten och musiken följer och förstärker varandra hela tiden och ger en fin helhetskänsla. Likaväl hör solosången, den moderna popmusiken, orkesterarrangemangen och kör-sången intimt ihop. Detta beror på att harmoni och rytm ständigt finns där och att texten, musiken och arrangemangen helt och hållet är gjorda av Rigoni-Schoenherz. De första en och en halv timmarnas avkoppling kommer utan tvekan att följas av många fler!

Hansa

Harry Chapin: Greatest Stories-Live Elektra 7E-2009

Ett dubbelalbum med Harry Chapins bästa + "Three Brand New Selections", kan de' va' nå't?

Som titeln antyder är Harrys sånger små berättelser, noveller om man så vill, varav den mest kända är "Taxi" från 1973. Den, liksom många andra, handlar om drömmar, saker som inte blev av och kärleken man miste. Som i "Taxi": "She was going to be an actris and I was going to learn to fly."

Som vanligt på livealbum är publiken

entusiastisk; de inledande, taktfasta "one, two . . ." låter förtroendeingivande och man blir inte besviken på resten. Mot slutet är stämningen i topp och publiken är verkligen med på noterna, bokstavligt talat. Svaret till min i inledningen ställda fråga får du själv finna, men tänk på, när du nu rusar till närmaste skivaffär, att Chopin skall uttallas amerikanskt, **inte** franskt! Risker är nämligen stor att de istället plockar fram Chopins fjärde, eller något i den stilen.

Claes

Hamnargrens

fyrverkerier för alla fester